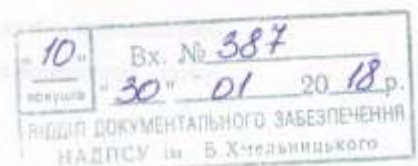

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата педагогічних наук, доцента
Керницького Олександра Михайловича на дисертаційну роботу
Коваленко Оксани Павлівни «Формування професійної компетентності майбутніх
фахівців авіаційної галузі у процесі вивчення природничих дисциплін», поданої на
здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Зростання кількості польотів українських літаків на світовому ринку авіаперевезень робить українську авіацію сьогодні досить перспективною галуззю. Разом з тим, це потребує сформованості фізико-географічних, метеорологічних, демографічних, політичних й економічних знань у авіаційних фахівців, для забезпечення регулярності польотів, їх економічності, високого рівня безпеки. Тому особливого значення сьогодні набуває проблема вивчення майбутніми авіаційними фахівцями природничих дисциплін як основи для формування практичних знань, умінь і навичок у контексті безпеки виконання польотів.

«Людський чинник» становить сьогодні до 90 % від усіх авіаційних пригод, а недоліки у підготовці авіаційного персоналу можуть завдати великих матеріальних та моральних збитків. Тому дисертантка у своєму дослідженні слушно наголошує про те, що актуальність проблеми дослідження зумовлюється наявністю суперечностей, які існують у системі професійної підготовки авіаційних фахівців, та зазначає, що проблема формування їх професійної компетентності у процесі вивчення природничих дисциплін сьогодні й досі залишається поза увагою наукової спільноти. На думку Коваленко О.П., на актуальність теми дослідження вказують також результати аналізу практики підготовки майбутніх фахівців авіаційної галузі, що свідчать про невідповідність отриманих загальних та спеціалізованих природничих знань необхідному рівню їх професійної компетентності. З огляду на це потребують обґрунтування педагогічні умови та розроблення організаційно-педагогічної моделі формування цієї компетентності під час вивчення природничих дисциплін. В цьому ми з нею повністю погоджуємося.

Слід відзначити, що дослідження дисертантки безпосередньо пов'язане з тематичним планом науково-дослідницького сектору Відокремленого структурного підрозділу Національного авіаційного університету «Кіровоградська льотна академія Національного авіаційного університету» у межах науково-дослідної роботи «Шляхи вдосконалення професійної підготовки фахівців авіаційної галузі».

На основі проведеного аналізу наукової літератури та авіаційної практики дисертантка, на наш погляд, коректно сформулювала дослідницьке завдання, чітко визначив об'єкт, предмет, гіпотезу і завдання дисертаційного дослідження.

Завдання дослідження дисертанткою розв'язано у 3-х розділах.

Логіка першого розділу «Професійна компетентність майбутніх фахівців авіаційної галузі як психолого-педагогічна проблема» дозволила здійснити аналіз особливостей компетентнісної освіти, схарактеризувати основні складники професійної освіти, подати результати теоретичного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду формування професійної компетентності майбутніх авіафахівців, з'ясувати стан опрацювання проблеми дослідження у літературі, розкрити сутність професійної компетентності майбутніх фахівців авіаційної галузі, проаналізувати й узагальнити стан викладання природничих дисциплін у льотних навчальних закладах.

На нашу думку, зміст першого розділу демонструє обізнаність авторки з науковим доробком учених з проблематики дослідження, її вміння робити узагальнення та висновки.

На основі теоретичного аналізу наукової літератури авторкою з'ясовано, що професійна компетентність об'єднує професійні й особистісні якості майбутнього фахівця, скеровує його на опанування знань і практичних навичок, цілеспрямоване їх застосування у прогнозуванні, плануванні й реалізації професійної діяльності, активізує розвиток особистих здібностей, прагнення до самореалізації в професійній діяльності під час навчання у вищих освітніх закладах.

Визначаючи поняття «професійна компетентність майбутніх фахівців авіаційної галузі», авторка виокремила, що – це їх якісна комплексна характеристика, що передбачає сформовані особистісно-професійні здатності, а

також компетенції природничого спрямування, які детермінують ефективне виконання професійних обов'язків як у типових, так і в нестандартних ситуаціях та провела аналіз цього поняття, визначила важливість для свого дослідження.

На підставі результатів аналізу робочих програм з авіаційної географії й авіаційної метеорології, авторкою зазначено, що ці дисципліни характеризуються міждисциплінарністю й інтегративністю, тому відображені як у загальноприродничих, так і в спеціалізованих курсах. А за результатами аналізу даних анкетування авіафахівців, дисертанткою наголошено про потребу максимального наближення природничих дисциплін, які вивчаються курсантами, до вимог ІСАО.

Вона слушно зауважує, що з огляду на скорочення аудиторних навчальних годин на вивчення природничих дисциплін та зміни їхньої змістової частини, виникає потреба у формуванні в майбутніх фахівців авіаційної галузі здатності до практичного застосування знань, умінь і навичок. А це можливо якщо у процес вивчення природничих дисциплін майбутніми фахівцями авіаційної галузі різних спеціалізацій упровадити педагогічні умови формування професійної компетентності. З таким обґрунтуванням та структуруванням пошуку авторки ми погоджуємося.

Виклад другого розділу – «Організаційно-педагогічне забезпечення формування професійної компетентності майбутніх фахівців авіаційної галузі» – дозволив дисертантці розкрити структуру та визначити компоненти, критерії, показники і рівні професійної компетентності майбутніх авіафахівців; у розділі нею обґрунтовано педагогічні умови і розроблено організаційно-педагогічну модель її формування у процесі вивчення природничих дисциплін.

Важливим у роботі вважаємо визначення авторкою структурного складу професійної компетентності майбутнього фахівця авіаційної галузі як єдності чотирьох компонентів – когнітивного, рефлексивно-діяльнісного, комунікативного, особистісного, та їх критеріїв. Авторкою, на нашу думку, вірно схарактеризовано три рівні сформованості професійної компетентності майбутнього авіафахівця – високий, середній і низький. Високий рівень сформованості нею схарактеризовано

сформованим природничо-науковим світоглядом і природничою свідомістю, великим обсягом природничих знань, умінням творчо їх використовувати у професійній діяльності, умінням знаходити інформацію та самостійно аналізувати її, вирішувати стандартні й нестандартні професійні ситуації, приймати самостійні рішення та нести за них відповідальність, організовувати цілеспрямовану самоосвітню природничу діяльність. Середній рівень – наявністю базових природничих знань, труднощів щодо прийняття самостійних рішень у професійних ситуаціях, уміннями застосовувати знання лише за зразком, слабо розвинену самоосвітню діяльність. Про низький рівень сформованості професійної компетентності, на її думку, свідчать поверховість, безсистемність і невеликий обсяг базових знань, байдужість до потреби їх розширення, невміння самостійно приймати рішення, відсутність потреби у саморозвитку та самовдосконаленні, труднощі в процесі спілкування.

У роботі Коваленко О.П. ґрунтовно розглянуто педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх фахівців авіаційної галузі у процесі вивчення природничих дисциплін. А це такі: моделювання навчальної та практичної діяльності курсантів із використанням методу аналізу авіаційних подій, що пов'язані з фізико-географічним і метеорологічним факторами впливу природного середовища; удосконалення структури і змісту позааудиторної самоосвітньої діяльності курсантів шляхом впровадження новітніх інформаційних технологій, організація науково-дослідницької діяльності курсантів на засадах контекстного навчання та практичного застосування природничих умінь і навичок при виконанні курсової роботи. Особливо підтримуємо дисертантку за обрання за основу саме контекстного навчання курсантів тому, що сьогодні воно найбільш відповідає потребам професійної підготовки авіафахівців та щільно пов'язане з компетентнісним підходом.

У дисертації детально обґрунтовано та розглянуто організаційно-педагогічну модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців авіаційної галузі у процесі вивчення природничих дисциплін. В основу її створення покладено стратегічну ідею – забезпечити ринок праці професійно компетентними

авіафахівцями, які добре володіють базовими знаннями з природничих дисциплін відповідно до вимог сьогодення. В цілому таку ідею дисертантки ми підтримуємо.

Організаційно-педагогічна модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців авіаційної галузі складається з організаційного, змістового, процесуального й оцінно-результативного етапів; мети, завдань, принципів, педагогічних умов, форм, методів; компонентів, критеріїв і показників професійної компетентності; рівнів їх сформованості та результату.

Формувальний вектор забезпечує системні зв'язки, і запропонований як процес поетапного переходу від мети до результату через реалізацію поставлених завдань. Узгоджувальний вектор моделі представляє зв'язки узгодження її елементів, що дають змогу розширити межі професійної підготовки авіаційних фахівців.

Така побудова цієї моделі не викликає заперечень, тому що вона одержала відповідне обґрунтування, змістове наповнення, визначення своєї ролі та місця в системі підготовки курсантів до професійної діяльності.

У третьому розділі – «Дослідно-експериментальна робота з формування професійної компетентності майбутніх фахівців авіаційної галузі» – авторкою описано організацію й методику експериментального дослідження, подано результати констатувального і формувального етапів педагогічного експерименту, проаналізовано його результати, подано методичні рекомендації для науково-педагогічного складу щодо формування професійної компетентності майбутніх авіафахівців у процесі вивчення природничих дисциплін.

Експериментальну роботу з упровадження та перевірки ефективності педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх авіафахівців у процесі вивчення природничих дисциплін було організовано авторкою відповідно до вимог проведення педагогічного експерименту та логіки наукового дослідження: від констатувального експерименту до впровадження цих умов з наступною перевіркою їх ефективності.

Дисертантка особливу увагу приділила умовам підбору груп та коректності проведення експерименту – усі учасники були ознайомлені з метою, завданнями та

умовами проведення педагогічного експерименту, структура і зміст занять в контрольних і експериментальних групах зберігалися однаковими.

Цікавим у дослідженні є те, що авторкою, відповідно до першої педагогічної умови, було розроблено й апробовано схему розгляду авіаційних подій на практичних заняттях, що включає такий ланцюжок: загроза незнання – типові помилки – приклади – обговорення – запобігання – пропозиції щодо власних дій курсантів.

При реалізації другої педагогічної умови авторкою вдало створено інформаційне середовище та організовано навчальну взаємодію для розвитку особистісного самоосвітнього простору. Підсилювали таке середовище різноманітні позааудиторні заходи, що були покликані забезпечити професійну спрямованість позааудиторної роботи курсантів.

Для впровадження третьої педагогічної умови авторкою доречно запропоновано виконання курсової роботи на засадах контекстного навчання за поетапною послідовністю дій. Для цього курсантам-пілотам, які виконували роль членів екіпажів повітряного судна, було запропоновано такий алгоритм дій: отримання метеорологічної польотної інформації – метеорологічна передпольотна підготовка – консультація авіаційного метеоролога – прийняття рішення про виліт, що наблизило навчальну діяльність курсантів-пілотів до професійної шляхом практичного застосування природничих умінь і навичок.

Похвальним є те, що дисертанткою за результатами експериментального дослідження підготовлено методичні рекомендації науково-педагогічному складу щодо формування професійної компетентності майбутніх фахівців авіаційної галузі у процесі вивчення природничих дисциплін.

На нашу думку, педагогічний експеримент підтвердив ефективність запропонованих Коваленко О.П. педагогічних умов формування професійної компетентності курсантів у процесі вивчення природничих дисциплін.

Матеріали статистичного аналізу дають підстави констатувати, що після завершення експериментальної роботи відмінності між курсантами контрольної та експериментальної груп за всіма основними показниками є достовірними.

Наочне представлення авторкою динаміки рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців авіаційної галузі у процесі вивчення природничих дисциплін дозволило також переконатися у правомірності результатів та висновків.

Наукова новизна дисертаційного дослідження Коваленко О.П. не викликає сумніву. Структура, логіка, послідовність, принципи, зміст, методи, форми та засоби навчання студентів відрізняють психолого-педагогічна обґрунтованість.

Основні наукові здобутки дисертантки містяться у другому розділі дисертаційної роботи. Результати дослідження Коваленко О.П. впроваджено в навчально-виховний процес Відокремленого структурного підрозділу Національного авіаційного університету «Кіровоградська льотна академія Національного авіаційного університету», Національного аерокосмічного університету імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба.

Отже, обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій не викликають сумніву, оскільки авторка спиралася на сучасні психолого-педагогічні теорії та концепції навчання, статистичні методи.

Наукова новизна. Найсуттєвіші наукові результати, одержані особисто дисертанткою, які мають безперечну наукову новизну та отримані вперше, такі:

уперше обґрунтовано педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх фахівців авіаційної галузі у процесі вивчення природничих дисциплін (моделювання навчальної та практичної діяльності курсантів із використанням методу аналізу авіаційних подій, що пов'язані з фізико-географічним і метеорологічним факторами впливу природного середовища; удосконалення структури і змісту позааудиторної самоосвітньої діяльності курсантів шляхом впровадження новітніх інформаційних технологій; організація науково-дослідницької діяльності курсантів на засадах контекстного навчання та практичного застосування природничих умінь і навичок при виконанні курсової роботи); розроблено організаційно-педагогічну модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців авіаційної галузі у процесі вивчення

природничих дисциплін, яка ґрунтується на засадах компетентнісного підходу та складається з організаційного, змістового, процесуального, оцінно-результативного етапів;

удосконалено сутність і структуру поняття «професійна компетентність майбутніх фахівців авіаційної галузі» як єдність когнітивного, рефлексивно-діяльнісного, комунікативного й особистісного компонентів з урахуванням у змісті особливостей професійної діяльності майбутніх фахівців авіаційної галузі; діагностичний апарат для з'ясування стану сформованості професійної компетентності за рахунок використання критеріїв (інтелектуального, практико-орієнтовного, поведінкового, індивідуального) з визначеними показниками, що дозволяють охарактеризувати її рівні (високий, середній, низький);

набуло подальшого розвитку зміст, форми (індивідуальні, групові, масові) та методи (аналізу авіаційних подій, аналізу метеорологічних умов, інформаційні) навчання природничих дисциплін; теоретичні та методичні аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців авіаційної галузі.

Практичне значення дослідження Коваленко О.П. полягає у впровадженні в професійну підготовку майбутніх фахівців авіаційної галузі навчально-методичного забезпечення навчальних дисциплін природничого циклу: посібника «Авіаційна географія», методичних вказівок «Авіаційна географія та основи екології»; методичних рекомендацій для науково-педагогічних працівників щодо формування професійної компетентності майбутніх авіафахівців у процесі вивчення природничих дисциплін; методики діагностування рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців авіаційної галузі у процесі вивчення природничих дисциплін.

Результати дослідження можна використовувати у процесі професійної підготовки майбутніх авіаційних фахівців, під час організації курсів підвищення кваліфікації викладачів ВНЗ; у розробці робочих програм природничих дисципліни, підручників, посібників, положень державних документів.

Основні результати дисертаційного дослідження висвітлено в 22 наукових публікаціях, із них 5 наукових статей – у фахових виданнях України у галузі

педагогіки, 3 наукові статті – у наукометричних виданнях, 12 публікацій – у матеріалах наукових конференцій.

Зміст автореферату повністю відображає сутність, особливості та основні положення дисертаційного дослідження Коваленко О.П. та є ідентичним до змісту дисертації. Структура дисертації та її обсяг відповідають вимогам до кандидатських дисертацій. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних літературних джерел, додатків. Назва роботи відповідає її меті, змісту й експериментальним дослідженням. Автореферат дисертантки відповідає змісту дисертаційного дослідження.

Однак, вважаємо за доцільне висловити декілька дискусійних положень і зауважень до змісту роботи:

1. При визначенні наукової новизни необхідно було розкрити, у чому конкретно набули подальшого розвитку зміст, форми та методи навчання природничих дисциплін у льотних навчальних закладах; теоретичні та методичні аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців авіаційної галузі.

2. Висновки до першого розділу, на нашу думку, дещо обтяжливі та занадто конкретизовані поясненнями.

3. На с. 147 дисертанткою надано авторське формулювання сутності науково-дослідницької роботи, яке, на нашу думку, є дещо неповним та дискусійним.

4. Приклад виконання контекстної курсової роботи курсантом-пілотом, який виконує роль члена екіпажу, за поетапною послідовністю дій необхідно було розмістити у додатках.

5. У 2 розділі дослідження зустрічаємо такі формулювання як «комп'ютерні технології», «автоматизований навчальний контроль», «електронний портфель курсанта», «метод автоматизованого навчального контролю», «метод електронного портфеля курсанта». На нашу думку, у роботі потрібно було б більш чітко та ґрунтовно розглянути ці формулювання.

6. Робота тільки виграла, якщо б була наведена структура інформаційного середовища, що розглядається у 2 розділі при реалізації другої педагогічної умови

формування професійної компетентності майбутніх авіафахівців у процесі вивчення природничих дисциплін.

ВИСНОВОК: у цілому, дисертація Коваленко Оксани Павлівни є цілком завершеним науковим дослідженням, яке відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», а її автор заслуговує присвоєння наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент

О.М. Керницький

Підпис Керницького О.М.

Засвідчую

Т.в.о заступника начальника

Національної академії Національної гвардії України

полковник

О.В. Деркач